

Latvija paliek tukša

Atsaucoties uz biznesa medijā "Dienas Bizness" publicēto <https://www.db.lv/zinas/latvija-paliek-tuksa-516468> (23.05.2024)

Valsts iedzīvotāju skaita kritums 34 gadu laikā par teju 30% ir satraucošs fakts, jo depopulācija notikusi bez kara, milzīgām dabas vai tehnogēnām katastrofām.

Lai arī Centrālās statistikas pārvaldes publiskotie dati par to, ka 2024. gada 1. aprīlī provizorisks iedzīvotāju skaits bija 1,863 miljoni, kas ir par 22,5 tūkstošiem mazāk nekā 2023. gada 1. aprīlī, nepārsteidz, tomēr pašlaik nav ne mazākā cerību stariņa par to, ka valsts iztukšošanās neturpināsies. Proti, šāgada pirmajos trijos mēnešos reģistrēti 3154 jaundzimušie, bet miris 7371 cilvēks. Skaitļi pierāda: dzimstība joprojām ir par 54% zemāka nekā mirstība. Tas nozīmē, ka perspektīvā Latvijā cilvēku – bagātību radītāju – būs vēl mazāk. Jautājums ir – kas ražos preces, sniegs pakalpojumus, maksās nodokļus valsts makā, no kura finansē sabiedrībai nepieciešamos veselības, izglītības, infrastruktūras, drošības un citus pakalpojumus? Tātad darba devējiem darbinieku nav un nebūs – tas savukārt nozīmē, ka ir liels risks, ka savus investīciju projektus business attīstīs citās valstīs. Savukārt Latvijā – mazāk vērtības radītāju, mazāk nodokļu naudas.

«Pazūd» teju 800 tūkstoši

Kopumā Latvija kopš 1990. gada «pazaudējusi» 785 132 iedzīvotājus, kas ir 30,43% no kopējā iedzīvotāju skaita, kāds bija valstiskās neatkarības atgūšanas vēsturiskajā gadā. 1990. gadā pilsētās kopumā dzīvoja 1,85 milj. iedzīvotāju, kas ir tikai nedaudz mazāk nekā 2023. gadā dzīvoja visā Latvijā kopumā 1,883 miljoni. Latvijas pilsētas kopumā šo gadu laikā ir zaudējušas 533 118 iedzīvotājus, no kuriem lauvas tiesa pienākas uz lielo pilsētu (Rīga, Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Valmiera, Rēzekne, Ventspils, Jēkabpils) rēķina – 479 639. Faktiski vairākas pilsētas no savā ziņā Latvijas mēroga lielpilsētām ir kļuvušas par pilsētām, un pat pastāv risks tām kļūt par mazpilsētām.

Galvaspilsētas faktors

Jau vairākus gadus galvaspilsēta šķiet klusa un tukša. Tas pilsētas ciemiņiem (un ne tikai viņiem) rada jautājumu – kas noticis ar Rīgu, kur ir cilvēki? Diemžēl Rīgā ir pamatīgs iedzīvotāju skaita kritums – 1990. gadā te dzīvoja vairāk nekā 909 tūkstoši cilvēku, 2023. gadā to skaits jau bija krities līdz 609 tūkstošiem. Savulaik vienīgā Baltijas pilsēta, kuras iedzīvotāju skaits bija tuvu vienam miljonam, trešdaļgadsimta laikā pamanījusies «pazaudēt» teju 300 tūkstošus iedzīvotāju. Nenoliedzami – daļa cilvēku no laukiem atrada darbu (un arī dzīvesvietu) Rīgā, tomēr viņu pieplūdums nespēja kompensēt no galvaspilsētas emigrējušo cilvēku skaitu. Protams, daļa cilvēku nopelnīja naudu Rīgā, uzbūvēja māju Jūrmalā, Ķekavās, Mārupes, Ādažos, Salaspilī, Ropāžos vai Siguldas novadā un galvaspilsētā juridiski vairs nedzīvo, kaut arī liela daļa turpina strādāt un pelnīt naudu Rīgā. Diemžēl, ja nekas nemainīsies, Rīga kā Baltijas lielākā pilsēta paliks par vēstures faktu, jo atbilstoši Jura Paidera pētījumam (Dienas Bizness, 14.05.2024.) Viļņā jau esot 602 tūkstoši iedzīvotāju, kas ir par 9000 vairāk nekā 1990. gadā. Loģiski jautāt – kāpēc Viļņā iedzīvotāju skaits pārsniedzis 1990. gada līmeni, bet Rīgā tieši pretēji?

Darba vietu faktors

1990. gadā Latvijā bija trīs pilsētas, kurās iedzīvotāju skaits pārsniedza 100 tūkstošus, pašlaik ir tikai viena – Rīga, savukārt gan Daugavpils, gan arī Liepāja piedzīvojušas 38–41% iedzīvotāju skaita kritumu. Liepājā 114 337 iedzīvotāju vietā palikuši vairs tikai 67 088 (par 47,2 tūkstošiem mazāk), arī Daugavpilī iedzīvotāju skaits sarucis par 47,7 tūkstošiem. Līdzīga aina vērojama Rēzeknē, kur iedzīvotāju skaits sarucis no 42,8 līdz 26,4 tūkstošiem. Šādu iedzīvotāju skaita kritumu nereti saista ar padomju okupācijas laika lielo rūpnīcu krahā, jo tās nespēja pārdzīvot sociālekonomiskās sistēmas maiņu un atrast sev vietu (tirgu) jaunajos apstākļos. Tiesa, jāņem vērā, ka darba vietu deficīts radās arī pēc nekustamo īpašumu burbuļa plīšanas 2008.–2010. gadā, kas savukārt izraisīja darbspējīgā vecuma cilvēku došanos peļņā uz ārvalstīm. Rezultātā viņi jaunajās mītnes zemēs iesakņojās – turpina strādāt, maksāt nodokļus un paaugstināt šo valstu labklājību. Cilvēki, kuri izceļoja no Latvijas, viņu jaunajām mītnes zemēm ir milzīgs ieguvums, jo tām nenācās segt šo ļaužu dzimšanas, izglītības, arī veselības aprūpes un citas izmaksas, ko bija finansējusi Latvijas sabiedrība. Būtībā Latvijā īstenojot jostu savilkšanas politiku bija izdevīga citām valstīm.

Lauku bēdu stāsts

Kamēr pilsētu depopulāciju vēl pa auto logu caurbraucot var tik ļoti nepamanīt, laukos tas ir redzams kā uz delnas. Diemžēl sakoptas lauku sētas mēdz mīties ar pussabrukušām un sabrukušām ēkām, sakopti tūrumi – ar krūmiem aizaugušām platībām. Statistikas dati rāda: kopumā Latvijas lauki pēdējo 33 gadu laikā «pazaudējuši» ceturtdaļmiljonu (252 014) iedzīvotāju. Satraucoši ir arī dati, ka 2022. gadā laukos dzīvoja 601 171 iedzīvotājs, bet 2023. gadā – vairs tikai 568 493 cilvēki. Kritums ir 32 678 cilvēki, kas ir tikpat, cik šajā laikā dzīvoja Ventspilī, bet ievērojami vairāk nekā iedzīvotāju skaits Jēkabpilī, Valmierā, Ogrē, Rēzeknē. Laukos dzīvojošo skaits gan uz leju gājis jau kopš Otrā pasaules kara laikiem. Proti, 1935. gadā laukos dzīvoja 1,1966 miljoni iedzīvotāju, pakāpeniski to skaits saruka, līdz 1974. gadā sasniedza 900 tūkstošu robežu, bet 1989. gadā – pat 815 tūkstošus. Pēc īsa pieauguma 1990. gadā līdz 820 tūkstošiem tas atgriezās uz dilstošas tendences, un 2008. gads bija pēdējais, kad laukos dzīvojošo skaits bija lielāks par 700 tūkstošiem. Nenoliedzami – tehnoloģiju attīstība un roku darba samazināšanās lauksaimniecībā (arī mežsaimniecībā, jo īpaši mežizstrādē), kā arī saimniekošanas sistēmas maiņa no kolhoziem un sovhoziem uz zemnieku saimniecībām ar augstāzīgu un efektīvu tehniku izspieda no laukiem salīdzinoši daudz cilvēku, kuri darbu meklēja pilsētās, bet, ja arī tur nevedās, devās peļņā uz ārzemēm. Diemžēl valstiskā līmenī nebija nekādu darba vietu kompensējošo pasākumu, viss lielākoties ar nelieliem izņēmumiem palika uz pašu cilvēku pleciem, sak, kā mākat, tā arī dzīvojiet! Valsts kopumā iztukšojas – cilvēku mazāk, vairāk vietas kukaiņiem, putniem, zvēriem.

Mazāk cilvēku, lielākas izmaksas

Mazāks iedzīvotāju skaits, jo īpaši laukos, nozīmēs, ka vidēji vienam iedzīvotājam dārgāk izmaksās visu veidu infrastruktūra, arī veselības aprūpe, jo ceļu kilometru skaits jau nemainās, bet sarūk to lietotāju, tātad arī maksātāju skaits, taču uzturēšanas izmaksas jau paliek teju tās pašas, bet inflācija to vēl sadārdzina. Tā kā zeme pēc cilvēkiem ir otrs stratēģiski svarīgākais resurss, jau izskanējušas bažas par to, ka pilsētnieku intereses var kļūt dominējošas, proti, attiecībā uz visādu veidu zemes izmantošanas ierobežojumiem un pat liegumiem. Pašlaik zemi izmanto augkopībai un lopkopībai, kuru produkciju izmanto pārtikas pārstrādes uzņēmumi, savukārt koksni pārstrādā kokrūpnieki, vienlaikus radot bāzi enerģētikai (apkurei izmanto kurināmo šķeldu), kā arī iegūst kūdru, no kuras ražo

lauksaimniecības substrātus, kas kopumā nodrošina gan būtiskus, miljardos eiro mērāmus, eksporta ienākumus, gan darba vietas (jo īpaši laukos), gan samaksātos nodokļus, maksātspējīgus patērētājus. Tieši tāpēc rodas jautājumi par to, kā dzīvosim pēc 10 un 20 gadiem, kāda būs Latvija, jo no tā, ko sējam šodien, pirmos augļus varēsim baudīt tikai pēc vairākiem gadu desmitiem. Kuram tas rūp?